

Examen HAVO
2010

tijdvak 1
vrijdag 28 mei
9.00 - 12.00 uur

maatschappijwetenschappen

tevens oud programma

maatschappijleer

Bij dit examen hoort een bijlage.

Het examen bestaat uit 36 vragen.

Voor dit examen zijn maximaal 82 punten te behalen.

Voor elk vraagnummer staat hoeveel punten met een goed antwoord behaald kunnen worden.

Als bij een vraag een verklaring of uitleg gevraagd wordt, worden aan het antwoord meestal geen punten toegekend als deze verklaring of uitleg ontbreekt.

Geef niet meer antwoorden (redenen, voorbeelden e.d.) dan er worden gevraagd. Als er bijvoorbeeld twee redenen gevraagd worden en je geeft meer dan twee redenen, dan worden alleen de eerste twee in de beoordeling meegeteld.

Opgave 1 Massamedia: Hoe maken we jongeren meer mediawijs?

Bij deze opgave horen de teksten 1 tot en met 3 uit het bronnenboekje.

Inleiding

Door de komst van nieuwe media zoals internet en mobiele telefonie is de omgang met de media voor jongeren ingrijpend veranderd. In het dagelijkse leven van jongeren spelen media directer en op jongere leeftijd een belangrijke rol. Het kabinet vindt het belangrijk dat jongeren kritisch naar media leren kijken en goed met media leren om te gaan. Zo kunnen zij zich ook beschermen tegen mogelijke bedreigingen en gevaren die van de media uit kunnen gaan. De kennis, vaardigheden en mentaliteit die hiervoor nodig zijn, worden 'mediawijsheid' genoemd.

Het kabinet wil jongeren meer mediawijs maken door een veilig en verantwoord **mediagebruik** te bevorderen, bijvoorbeeld door het stimuleren van educatieve initiatieven zoals medialessen.nl (tekst 1 en 2). Ook wil het kabinet jongeren meer mediawijs maken door het bevorderen van een veilig media-**aanbod** door regelgeving en door het stimuleren van zelfregulering door de media (tekst 3).

Lees de regels 1 tot en met 62 van tekst 1.

- 2p **1** Leg met behulp van de tekst uit, dat bij het bevorderen van mediawijsheid door school en ouders sprake is van socialisatie. Geef eerst een omschrijving van het begrip socialisatie.

Lees de regels 39 tot en met 74 van tekst 1.

Veranderingen in het medialandschap door de komst van de nieuwe media hebben belangrijke gevolgen voor de relatie tussen aanbieders en gebruikers van media. In dit communicatieproces spreken we ook wel van zenders en ontvangers.

- 2p **2** Leg uit wat er veranderd is met betrekking tot de rollen van zender en ontvanger door de komst van de nieuwe media. Licht je antwoord toe met behulp van een citaat uit tekst 1.

Lees de regels 75 tot en met 85 van tekst 1.

Hans Laroes wil kinderen bewust maken van 'de achterkant van het nieuws': niet alles komt in het nieuws; het dagelijks nieuws is het resultaat van een selectieproces, waarbij informatie verschillende filters passeert. Ook het voorbeeld van Hans Laroes is op te vatten als één van de filters in dit selectieproces.

- 3p **3** Geef twee andere filters in het selectieproces van het nieuws en leg uit waarom het begrijpen van dit selectieproces bij kan dragen tot mediawijsheid.

Lees de regels 1 tot en met 13 van tekst 2.

De berichtgeving over Marokkanen is vaak negatief, bijvoorbeeld als het over criminaliteit gaat. In de medialessen 'Ken jij ook leuke Marokkanen?' wordt de beeldvorming die in de media over allochtonen ontstaat, bespreekbaar gemaakt.

- 2p 4 Leg aan de hand van tekst 2 uit hoe dergelijke berichtgeving over allochtonen kan leiden tot stereotypering van allochtonen. Geef allereerst twee kenmerken van stereotypering.

Lees de regels 14 tot en met 46 van tekst 2.

In de medialessen 'Webdetective' wordt kinderen met een checklist geleerd, waar je op moet letten als je de betrouwbaarheid van informatie op internet wilt beoordelen. Met de eerste twee vragen wordt bijvoorbeeld duidelijk of de maker deskundig was en of de maker soms zelf belang had bij de gegeven informatie. De derde vraag gaat over een journalistieke kwaliteitsnorm.

- 2p 5 Met welke twee andere journalistieke kwaliteitsnormen kun je de betrouwbaarheid van informatiebronnen verder bevragen? Licht je antwoord toe.

Naast gevaren en bedreigingen die van de media uitgaan, biedt het gebruik van media voor jongeren ook veel mogelijkheden en kansen. Zo stelt het kabinet in zijn visie over mediawijsheid dat de nieuwe media de sociale cohesie en de culturele identiteit binnen groepen kunnen versterken.

- 2p 6 Leg uit hoe een nieuw medium zoals internet, de sociale cohesie binnen jongerengroepen kan versterken.

Lees de regels 47 tot en met 65 van tekst 2.

De makers van de mediales 'Hoe maak ik van mijn eigen leven reality-tv?' willen leerlingen bewuster maken van het verschil tussen de getoonde werkelijkheid in reality-tv programma's en de alledaagse werkelijkheid. Hiermee willen zij de kinderen weerbaar(der) maken tegen een mogelijke negatieve invloed van de televisie.

Er bestaan verschillende theorieën over de invloed van massamedia.

- 2p 7 Welke theorie over de invloed van de media wijst op het gevaar dat tv-realistiek verward gaat worden met de alledaagse realiteit en welke groep kijkers zou volgens deze theorie vooral blootstaan aan dit gevaar?

Lees tekst 3.

Naast een veilig en verantwoord mediagebruik probeert de overheid een veilig en verantwoord media-aanbod te bevorderen. In haar mediabeleid gaat zij daarbij uit van een aantal belangrijke uitgangspunten.

- 2p 8 Welke twee uitgangspunten van het mediabeleid zijn in tekst 3 te herkennen? Geef bij beide uitgangspunten een citaat uit de tekst.

De overheid probeert kwetsbare groepen (zoals minderjarigen) te beschermen door het media-aanbod te (helpen) reguleren. Er is een Reclame Code en er zijn sponsorvoorschriften.

- 1p 9 Welk bestuursorgaan ziet toe op de naleving van deze regels?

Een ander aspect van het beschermen van de kwaliteit van het media-aanbod gaat over het vervullen van belangrijke maatschappelijke en politieke functies door de media. Volgens sommigen zouden deze functies door de toenemende commercialisering onder druk komen te staan.

- 4p 10 Geef een argument **voor** en een argument **tegen** de stelling dat door commercialisering maatschappelijke en politieke functies van de media onder druk komen te staan. Noem bij beide argumenten om welke functie het gaat.

Zie de regels 30 tot en met 32 van tekst 3.

In Nederland wordt de vrijheid van meningsuiting gegarandeerd. Toch kan de overheid **achteraf** strafrechtelijk optreden wanneer een programma daartoe aanleiding geeft. Dit optreden begrenst de vrijheid van meningsuiting.

- 2p 11 Geef twee wettelijke regels waarmee het grondrecht van de vrijheid van meningsuiting wordt ingeperkt.

Communicatiewetenschappers Liesbet van Zoonen en Linda Duits gaven in 2008 in het blad *Socialisme en Democratie* kritiek op de projecten die mediawijsheid dienen te bevorderen.

Wetenschappers zijn het erover eens dat niet zomaar **alle** jongeren direct negatief beïnvloed worden door de media.

- 2p 12 Leg uit dat de media niet alle jongeren direct negatief beïnvloeden. Gebruik in je uitleg de begrippen selectie en referentiekader.

Opgave 2 Jeugdcriminaliteit

Bij deze opgave horen de teksten 4 tot en met 7 uit het bronnenboekje.

Inleiding

Ruim 130.000 kinderen van onder de twaalf jaar maken zich in Nederland schuldig aan crimineel gedrag, variërend van agressiviteit tot bekladding en winkeldiefstal. Jaarlijks verwijst de politie tweeduizend criminelen jonger dan twaalf door naar de stopmaatregel, een pedagogisch programma (tekst 4). Wetenschappers stellen dat crimineel gedrag op jonge leeftijd kan leiden tot een latere criminele carrière. Een combinatie van factoren speelt hierbij een rol (tekst 5).

Het terugdringen van jeugdcriminaliteit hoort bij het voornemen van het kabinet Balkenende IV om de criminaliteit met 25 procent terug te dringen in de periode 2002-2010 (tekst 6).

Criminologe Junger-Tas is het niet eens met de manier waarop de overheid de risico's op jeugdcriminaliteit wil verminderen. Ze betoogt dat de controlebehoefte van justitie nu ook oprukt naar de jeugdhulpverlening (tekst 7).

Lees tekst 4.

Kinderen onder de twaalf jaar die een licht strafbaar feit plegen, kunnen in aanmerking komen voor de zogenaamde Stop-reactie bij bureau Halt. In 2007 werden 1526 Stop-reacties volledig afgerond.

- 2p **13** Welke doelen van straf zijn in tekst 4 te herkennen? Noem er twee en ondersteun elk van beide doelen met een citaat.

De geregistreerde jeugdcriminaliteit is in de afgelopen jaren meer dan verdubbeld. De laatste jaren is een opmerkelijke stijging van het aantal aanhoudingen door de politie te constateren. De toename van het aantal aanhoudingen kan komen doordat jongeren meer delicten plegen, maar er kunnen ook andere factoren een rol spelen.

- 2p **14** Geef twee mogelijke andere verklaringen voor de stijging van het aantal aanhoudingen door de politie. Licht je antwoord toe.

Lees tekst 5.

Van der Laan noemt een aantal risicofactoren voor crimineel gedrag. In de wetenschap is een zogenaamd 'nature-nurture'-debat gevoerd.

- 3p **15** Wat houdt het 'nature-nurture'-debat in? Geef uit de tekst twee voorbeelden van 'nature' en twee voorbeelden van 'nurture'.

Zie de regels 12 tot en met 28 van tekst 5.

Voor de verklaring van crimineel gedrag bestaan verschillende theorieën. Eén daarvan is de bindingstheorie.

- 2p **16** Geef twee citaten uit de regels 12-28, waarin de bindingstheorie te herkennen is. Licht je antwoord toe.

Zie de regels 37 tot en met 41 van tekst 5.

Het lidmaatschap van een problematische jeugdgroep is een ongunstige risicofactor. In groepsverband is soms sprake van 'neutralisatie'.

- 2p **17** Leg uit wat we verstaan onder 'neutralisatie' bij crimineel gedrag, gepleegd in groepsverband.

Lees tekst 6.

In tekst 6 worden de speerpunten van de aanpak van jeugdcriminaliteit beschreven. Sommige maatregelen betreffen de groep jonger dan twaalf jaar. De meeste maatregelen betreffen de groep ouder dan twaalf jaar.

Uit tekst 6 valt op te maken dat beleidsmakers hun beleid ondermeer baseren op de rationele-keuze theorie.

- 3p **18** Welk van de vier actiepunten kan onderbouwd worden met de rationele-keuze theorie? Leg de rationele-keuze theorie uit en geef hierbij een citaat uit de tekst.

- 2p **19** Leg uit dat het voorgestelde 'lik-op-stuk beleid' een voorbeeld van zowel repressief beleid als van preventief beleid is.

Zie de regels 46 tot en met 68 van tekst 6.

Niet alleen politie en justitie zijn betrokken bij criminaliteitsbestrijding en strafrechtspraak. Vaak spelen gemeenten en maatschappelijke organisaties, zoals de Raad voor de Kinderbescherming en de (jeugd)reclassering een belangrijke rol.

- 3p **20** Noem drie taken van de reclassering in de (jeugd)strafrechtketen.

Lees de regels 1 tot en met 24 van tekst 7.

Junger-Tas is kritisch over de taak van de overheid bij het “greep krijgen op ontsporende kinderen”.

- 2p **21** Leg met behulp van de tekst uit wat bedoeld wordt met de uitspraak: “Criminaliteit is relatief.” Geef eerst een omschrijving van het begrip criminaliteit.

Lees de regels 25 tot en met 75 van tekst 7.

Junger-Tas is geen voorstander van het invoeren van een landelijk Elektronisch Kinddossier. Zij vindt de nadelen groter dan de voordelen.

- 4p **22** Ben jij voor- of tegenstander van zo'n landelijk elektronisch systeem? Weeg een voordeel en een nadeel tegen elkaar af, waarbij je het dilemma van de rechtsstaat betreft.

Zie de regels 50 tot en met 75 van tekst 7.

De maatregelen die het kabinet (Balkenende IV) neemt op justitieel gebied en op het gebied van de jeugdhulpverlening passen goed bij een belangrijk uitgangspunt van confessionele partijen.

- 2p **23** Bij welk uitgangspunt van confessionele partijen passen de maatregelen van het kabinet? Licht je antwoord toe en verwijst daarbij naar een maatregel uit de tekst.

Om het maatschappelijke probleem van de jeugdcriminaliteit te analyseren, kun je gebruikmaken van de benaderingswijzen van Maatschappijwetenschappen, waaronder de sociaal-culturele benaderingswijze.

- 2p **24** Formuleer bij de sociaal-culturele benaderingswijze een vraag die betrekking heeft op tekst 7. Vermeld bij deze vraag een bijpassend gegeven of citaat uit de tekst.

Opgave 3 Politieke besluitvorming: Einde aan het gedoogbeleid?

Bij deze opgave horen de teksten 8 tot en met 11 uit het bronnenboekje.

Inleiding

In Nederland is het bezit en het vervaardigen van hasj en wiet weliswaar strafbaar, maar in de praktijk wordt het in bezit hebben van deze drugs in kleine hoeveelheden niet vervolgd. De gedoogde verkoop van marihuana is voorbehouden aan coffeeshops die daarvoor een vergunning hebben. De teelt valt echter buiten het gedoogbeleid en is wél strafbaar.

Het gedoogbeleid (tekst 8) voor coffeeshops staat onder druk. Steeds meer gemeenten willen een verbod vanwege de overlast en het kabinet wil coffeeshops binnen een bepaalde afstand van scholen sluiten. Ook in Eindhoven laaide de discussie rondom coffeeshops op (tekst 9).

Een parlementaire meerderheid spreekt zich in oktober 2008 uit, van het gedoogbeleid af te willen. Een aantal politieke partijen wil het gebruik van softdrugs juist liever legaliseren (tekst 10).

Een herijking van het gedoogbeleid heeft ook internationale gevolgen (tekst 11).

Lees tekst 8.

Bij de handel en verkoop van softdrugs in Nederland zijn verschillende actoren met tegengestelde belangen betrokken. De overheid heeft de taak om een aantal zaken die van algemeen belang geacht worden, te behartigen.

- 2p **25** Noem twee hoofdtaken van de overheid die te herkennen zijn in tekst 8 en illustreer deze hoofdtaken met behulp van een citaat.

Het bezitten van kleine hoeveelheden hasj en wiet en de verkoop ervan door coffeeshops wordt door het Openbaar Ministerie gedoogd. Dat een strafrechtelijk feit niet vervolgd wordt, komt voort uit de toepassing van een beginsel uit het strafprocesrecht.

- 2p **26** Welk beginsel uit het strafprocesrecht wordt bedoeld? Geef een omschrijving van dit beginsel en leg aan de hand van tekst 8 uit waarom dit beginsel hier wordt toegepast.

Lees tekst 9.

Het politieke besluitvormingsproces kan worden beschreven volgens het politieke systeemmodel. In de gemeente Eindhoven staat de behandeling van de aanvraag voor (verlenging van) een vergunning voor coffeshop High Times ter discussie. Het bewonerscomité verzet zich hiertegen.

- 2p **27** In welke fase van het systeemmodel bevindt zich het besluitvormingsproces over de vergunning in tekst 9? Leg je antwoord uit aan de hand van de tekst.

Het bewonerscomité van de Bloemenbuurt-Zuid in Eindhoven probeert de coffeeshop High Times weg te krijgen. Je kunt het bewonerscomité zien als pressiegroep. Stel dat een aantal bewoners zich afvraagt of ze beter invloed uit kunnen oefenen via deze pressiegroep of via een (bestaande) lokale politieke partij.

- 2p **28** Wat pleit voor het uitoefenen van invloed via een pressiegroep en wat pleit ervoor dit via een politieke partij te doen?
Betrek in je antwoord twee algemene verschillen tussen een politieke partij en een pressiegroep.

Lees tekst 10.

Zie de regels 1 tot en met 7.

De politieke partijen die tegen het huidige gedoogbeleid zijn, behoren tot verschillende politieke stromingen.

- 3p **29** Tot welke politieke stromingen behoren CDA, VVD, ChristenUnie, SGP en SP? Neem deze partijen over op je antwoordblad en zet achter elke politieke partij de verwante stroming.

Zie de regels 8 tot en met 29 en de regels 35 tot en met 41 van tekst 10.

Je kunt politieke partijen ook indelen met behulp van de begrippentegenstelling progressief en conservatief. Soms doen zich binnen één en dezelfde partij progressieve én conservatieve standpunten voor, soms zelfs over dezelfde kwestie, zoals bij de VVD in tekst 10.

- 4p **30** Formuleer een progressief standpunt binnen de VVD met betrekking tot het drugsbeleid. Geef daarbij aan op welke waarde(n) dit standpunt gebaseerd is. Formuleer een conservatief standpunt binnen de VVD met betrekking tot het drugsbeleid. Geef daarbij aan op welke waarde(n) dit standpunt gebaseerd is.

Zie de regels 22 tot en met 29 van tekst 10.

De VVD vervult, zoals iedere politieke partij, een aantal functies in het besluitvormingsproces. Te onderscheiden zijn bijvoorbeeld de articulatiefunctie, de aggregatiefunctie en de selectiefunctie.

In de bovengenoemde regels van tekst 10 is één van deze drie functies te herkennen.

- 2p **31** Leg met behulp van de tekst uit welke functie in de regels 22 tot en met 29 te herkennen is.

Zie de regels 8 tot en met 14 en de regels 30 tot en met 35 van tekst 10.

Vanwege de koerswijziging van de VVD, is geen parlementaire meerderheid meer te vinden voor het schrappen van het verbod op softdrugs uit de strafwet. Volgens een beginsel van de rechtsstaat is het van belang dat iets wel of niet verboden is bij wet.

- 1p **32** Geef de naam van dit beginsel en leg de betekenis ervan voor de rechtstaat uit.

Zie de regels 42 tot en met 51 van tekst 10.

Nederland wordt geregeerd door kabinetten die bestaan uit een coalitie van meerdere partijen. Zo'n coalitie sluit vrijwel altijd een regeerakkoord.

- 2p **33** Leg uit welk verband er bestaat tussen ons kiesstelsel en de noodzaak tot het vormen van coalitiekabinetten.
Noem hierbij de rol van het sluiten van een regeerakkoord.

De PvdA besloot om haar standpunt met betrekking tot het legaliseren van softdrugs los te laten.

- 1p **34** Welke politieke reden kan een politieke partij bij het sluiten van een regeerakkoord hebben om haar standpunt met betrekking tot een onderwerp los te laten?

Zie de regels 56 tot en met 89 van tekst 10.

Of het maatschappelijke probleem op de politieke agenda komt, hangt af van een aantal factoren, bijvoorbeeld van het antwoord op de vraag of:

- het probleem oplosbaar wordt geacht;
- er voldoende ruimte is op de politieke agenda;
- eisen langs de zogeheten poortwachters komen.

- 4p **35** Welke twee andere factoren zijn te herkennen in de tekst? Licht deze factoren toe met een verwijzing naar de tekst of met een citaat.

Lees tekst 11.

De samenwerking tussen de EU-landen heeft op het ene beleidsterrein een supranationaal karakter en op het andere beleidsterrein een intergouvernamenteel karakter.

- 2p **36** Heeft het (huidige) drugsbeleid binnen de EU een supranationaal of een intergouvernamenteel karakter?
Leg het gekozen begrip uit en motiveer je keuze.

Bronvermelding

Een opsomming van de in dit examen gebruikte bronnen, zoals teksten en afbeeldingen, is te vinden in het bij dit examen behorende correctievoorschrift, dat na afloop van het examen wordt gepubliceerd.